

Geografische verschillen in de kans om door moord of doodslag te overlijden

Paul Nieuwebeerta¹⁾ en Ingeborg Deerenberg²⁾

In Nederland is, anders dan in andere landen, nauwelijks onderzoek verricht naar geografische verschillen in de kans om door moord of doodslag te overlijden. Dit artikel geeft, voor het eerst, een overzicht van de geografische spreiding van alle 1956 in Nederland woonachtige slachtoffers van moord en doodslag in de periode 1995–2004. Op basis van gegevens uit het 'Historisch Bestand Slachtoffers Moord en Doodslag' wordt nagegaan hoe de kans om slachtoffer te worden samenhangt met gemeentegrootte en sociaal-economische status van de woonbuurt. Deze kans neemt toe met het aantal inwoners van de woongemeente, en neemt af met de sociaal-economische status van de woonbuurt.

1. Inleiding

Jaarlijks overlijden in ons land ongeveer 200 personen door moord of doodslag. De geografische spreiding van deze gevallen is zeer ongelijkmatig. Vanuit geografisch gezichtspunt kunnen enkele interessante onderzoeksvragen worden gesteld, onder meer met betrekking tot het verband tussen de omvang van de woongemeente en de sociaal-economische status van de woonbuurt en de kans om vermoord te worden. Deze in het onderzoek naar moord en doodslag klassieke vragen zijn in andere landen veelvuldig gesteld en beantwoord. Voor Nederland zijn ze tot dusverre echter onbeantwoord gebleven. In dit artikel wordt een eerste poging gedaan om deze lacune te vullen.

Dat de geografische spreiding van de kansen om door moord of doodslag te overlijden in de Nederlandse criminologie nog nauwelijks aandacht heeft gekregen, is opmerkelijk. In andere disciplines die voor dit onderwerp relevant zijn, heeft namelijk wel veel onderzoek naar geografische spreiding plaatsgevonden. Binnen de gezondheidswetenschappen, de demografie en de epidemiologie zijn bijvoorbeeld verscheidene studies verricht naar de geografische verschillen in sterftekansen, waaruit grote verschillen in de kans om aan diverse doodsoorzaken te overlijden naar voren zijn gekomen. Zo hebben Keij, Smits en Westert (2001)

aangetoond dat de gemiddelde sterftekans van mannen die in een postcodegebied wonen waar het gemiddelde inkomen laag is, bijna 40 procent hoger is dan die van mannen in postcodegebieden met een hoog inkomen. Voor vrouwen zijn de sterfteverschillen naar inkomen iets minder groot, maar nog steeds aanzienlijk. De geografische verschillen in sterftekansen zijn bepaald voor diverse veelvoorkomende doodsoorzaken. De kans om te overlijden door moord of doodslag – een doodsoorzaak die voor minder dan één op de duizend sterfgevallen geldt – is nauwelijks onderzocht.

In de criminologie is al wel veel aandacht besteed aan geografische verschillen in de kans om slachtoffer te worden van diverse vormen van – vooral veelvoorkomende – criminaliteit. Dergelijk onderzoek heeft bijvoorbeeld laten zien dat de kans om slachtoffer te worden van inbraak of mishandeling in grote steden veel groter is dan op het platteland. Ook heeft dit onderzoek aangetoond dat de kans om slachtoffer te worden van criminaliteit binnen grote steden relatief groot is in buurten met een lage sociaal-economische status. Evenals de demografen hebben ook de criminologen tot dusver echter nauwelijks aandacht gegeven aan de geografische spreiding van moord en doodslag, een vorm van criminaliteit die in vergelijking met andere vormen zeldzaam is.

Omdat moord en doodslag in ons land zo weinig voorkomen, zijn gegevens over meerdere jaren noodzakelijk om de geografische spreiding goed te kunnen onderzoeken. Pas sinds tien jaar wordt de woonbuurt in de doodsoorzakenstatistiek geregistreerd. Een mogelijke reden waarom tot dusver geen onderzoek is gedaan naar geografische verschillen in de kans om door moord of doodslag te overlijden, is dan ook dat er tot voor kort geen gegevens over de langere termijn voorhanden waren. Zeer recent zijn de gegevens over personen die zijn overleden door moord en doodslag verzameld in een apart, op de doodsoorzakenstatistiek van het CBS gebaseerd databestand, het 'Historisch Bestand Slachtoffers Moord en Doodslag' (HBSMD; Nieuwebeerta 2005). Hierdoor is nu voor tien jaar en voor bijna 2 duizend personen die zijn vermoord of doodgeslagen de woonbuurt bekend.

In dit artikel worden deze gegevens geanalyseerd om de verschillen tussen buurten en gemeenten met betrekking tot de kans op slachtofferschap van moord of doodslag te beschrijven. Onderzocht wordt verder in hoeverre deze verschillen tussen buurten kunnen worden verklaard door verschillen in de bevolkingsomvang en demografische samenstelling van de buurt (geslacht en leeftijd) en door de sociaal-economische status van de buurt. De analyses worden uitgevoerd op alle viercijferige postcodegebieden van Nederland.

¹⁾ Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving, Leiden.

²⁾ Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg.
Dit artikel en het databestand waarop de analyses zijn verricht – het Historisch Bestand Slachtoffers Moord en Doodslag – is het resultaat van een samenwerking tussen het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR) te Leiden en het CBS. De auteurs danken Joop Garssen voor zijn commentaar op eerdere versies van het artikel.

2. Geografische verschillen in moord en doodslag

Internationaal is er veel aandacht geweest voor de geografische spreiding van moord en doodslag. Alle onderzoeken laten verschillen zien tussen landen, regio's, steden en/of buurten in de kans om slachtoffer van moord of doodslag te worden (zie voor een overzicht Smith en Zahn, 1999). Uit de meeste studies blijkt dat de kans in de stad groter is dan op het platteland, en dat deze kans toeneemt met het inwonertal van de stad. Ook blijkt de sociaal-economische status van de buurt van belang te zijn.

Om de verschillen in (dodelijk) geweld tussen geografische eenheden te verklaren, worden in de criminologische literatuur veelal twee sociaal-structurele verklaringen aangedragen (Parker, McCall en Land, 1999). Een van de meest fundamentele theorieën stelt dat verschillen in criminaliteitsniveaus van geweld (en dus ook verschillen in moord en doodslag) tussen geografische eenheden zijn gerelateerd aan verschillen in de mate van sociale (des)organisatie van die eenheden. De mate van sociale desorganisatie verwijst hierbij naar de onmogelijkheid van de sociale structuur om de inwoners gezamenlijke normen bij te brengen en afdoende effectieve sociale controle op elkaar te doen uitoefenen. Naarmate de heterogeniteit van een buurt groter is en vestiging en vertrek er groter zijn, zullen de inwoners een grotere kans lopen om slachtoffer van (gewelddadige) criminaliteit te worden, en dus ook van moord of doodslag.

Een tweede verklaring benadrukt de relatie tussen de sociaal-economische achterstand van een buurt en de kans op slachtofferschap van criminaliteit (inclusief moord en doodslag). Volgens de 'strain/deprivation'-theorie gaan beperkte economische mogelijkheden vergezeld van gevoelens van frustratie en onvrede. Als de economisch achtergestelde personen zich bewust worden van het – in hun ogen – onrechtvaardige systeem, zorgt dit voor een toenemende neiging om geweld te plegen. Dit kan vooral verwacht worden in de buurten met de minste sociale en economische hulpbronnen.

Bovenstaande verklaringen zijn eerder aanvullend dan tegenstrijdig. In buurten met een lage sociaal-economische status is meestal ook weinig sociale samenhang. De beperkte hulpbronnen van de inwoners van dergelijke buurten verhinderen sociale organisatie, wat weer leidt tot hogere niveaus van criminaliteit.

Dit artikel is een eerste, verkennende analyse en gaat nog niet in op bovengenoemde inhoudelijke verklaringen. Hier wordt slechts onderzocht in hoeverre de gevonden verschillen in de kans op slachtofferschap samenhangen met verschillen in de sociaal-economische status van de buurten.

3. Het Historisch Bestand Slachtoffers Moord en Doodslag

Om de geografische spreiding van moord en doodslag te onderzoeken, wordt gebruik gemaakt van gegevens uit het 'Historisch Bestand Slachtoffers Moord en Doodslag' (HBSMD; Nieuwbeerta, 2005). Dit bestand is tot stand gekomen in een samenwerkingsverband tussen het CBS en

het Nederlands Studiecentrum voor Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR). Om het HBSMD te maken zijn uit alle beschikbare jaarlijkse computerbestanden en gepubliceerde tabellen van de doodsoorzakenstatistiek alle overledenen geselecteerd voor wie de arts of lijkschouwer moord of doodslag als doodsoorzaak heeft aangegeven. Het uiteindelijke bestand bevat inmiddels gegevens over alle in Nederland woonachtige slachtoffers van moord en doodslag in de periode 1911–2004. Het betreft ongeveer 0,08 procent van alle personen die in de betreffende jaren zijn overleden. Voor een uitvoeriger beschrijving van de HBSMD wordt verwezen naar Nieuwbeerta en Deerenberg (2005).

Gegevens over de woonbuurt van overledenen zijn pas vanaf 1995 in de doodsoorzakenstatistiek opgenomen. Om deze reden zijn de analyses beperkt tot de periode 1995–2004. In deze periode zijn 1956 personen die in Nederland woonden vermoord of doodgeslagen. Toeristen en illegalen die in Nederland zijn vermoord, zijn buiten beschouwing gelaten.

Voor 2001 zijn in Nederland 3990 viercijferige postcodegebieden onderscheiden. Hoewel postcodegebieden niet primair ontworpen zijn als administratieve geografische eenheden, vormen ze een van de geschiktste classificaties van buurten in Nederland, die succesvol is gebruikt in studies met betrekking tot algemene sterftেকansen (Keij, Smits en Westert, 2001) en buurteffecten op criminaliteit (Van Wilsem, 2003). Het gemiddelde aantal inwoners in een postcodegebied is 4907 en het gemiddelde aantal huishoudens 2104. De postcodegebieden maken deel uit van 496 gemeenten.

4. Verschillen tussen gemeenten

Absolute aantallen

In 193 van de 496 gemeenten (39 procent) woonde geen enkele van de slachtoffers van moord en doodslag in de afgelopen tien jaar. In 112 gemeenten woonde één slachtoffer en in de overige 191 meerdere slachtoffers (*staat 1*). Woonden er meerdere slachtoffers, dan waren het er meestal minder dan 20. In drie gemeenten woonden echter meer dan 200 slachtoffers. Dit duidt erop dat de slachtoffers geconcentreerd woonden in bepaalde gemeenten.

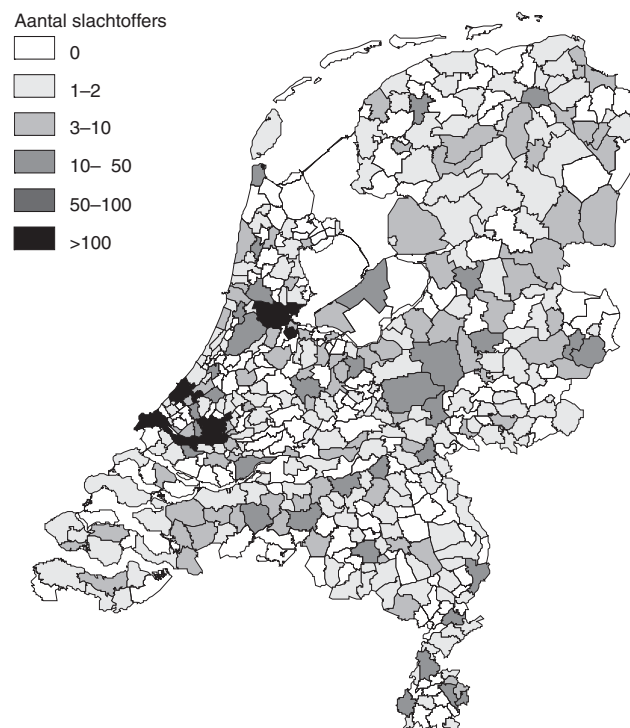
Staat 2 geeft de toptien van woongemeenten met de meeste slachtoffers. Veruit de meeste slachtoffers van moord en doodslag woonden in Amsterdam (247), Rotterdam (221) en Den Haag (129). Samen huisvestten ze ongeveer een derde van alle slachtoffers.

Opvallend is de sprong naar het relatief lage aantal slachtoffers dat in Utrecht woonde (48), qua inwoneraantal de vierde gemeente van ons land. In de overige gemeenten in de toptien, voornamelijk grote steden, woonden tussen 25 en 40 slachtoffers van moord of doodslag. Dit patroon komt ook duidelijk naar voren uit de kaart van Nederland (*kaart 1*). In de gemeenten die wit zijn gebleven, woonden geen slachtoffers van moord en doodslag. Hoe donkerder de gemeenten zijn ingekleurd, des te meer vermoorde personen er woonden.

Staat 1
Verdeling van gemeenten naar aantal moorden per gemeenten, waargenomen en voorspeld (n=496)

Aantal moorden	Waargenomen		Voorspeld	
	Aantal gemeenten	Percentage	Aantal gemeenten	Percentage
0	193	39	8	2
1	112	23	134	27
2	65	13	129	26
3	32	6	85	17
4	23	5	44	9
5	9	2	27	5
6	8	2	12	2
7	3	1	5	1
8	5	1	7	1
9	4	1	10	2
10	4	1	3	1
11- 20	23	5	25	5
21- 30	6	1	3	1
31- 50	6	1	1	0
51-100	0	0	3	1
101-200	1	0	0	0
201-250	2	0	0	0
Totaal	496	100	496	100

1. Aantal slachtoffers van moord en doodslag naar gemeente, 1995-2004

Voorspelde aantallen en Standardised Mortality Rates

Om een indruk te krijgen van de kans om slachtoffer van moord of doodslag te worden, moet uiteraard rekening worden gehouden met het inwonertal van gemeenten. Daarnaast spelen verschillen in de samenstelling van de bevolking, zoals de geslachtsverdeling en leeftijdsopbouw, een rol. Jongvolwassen mannen hebben immers een relatief grote kans om vermoord te worden. Om rekening te kunnen houden met deze verschillen, zijn 'voorspelde aantallen' en 'Standardised Mortality Rates' berekend.

De voorspelde aantallen zijn de aantallen moorden per gemeente die verwacht kunnen worden onder de aanname dat de kans om vermoord te worden voor iedereen, ongeacht de woongemeente, gelijk is aan het landelijk gemiddelde naar geslacht en leeftijd. Op basis van deze aanname kan voor iedere inwoner in elke gemeente de kans op slachtofferschap worden voorspeld. De voorspelde kans is berekend aan de hand van een logistisch regressiemodel, geschat op alle 16 miljoen inwoners. De kans om vermoord te worden was daarin de afhankelijke

variabele; de verschillende combinaties van geslacht en leeftijdscategorie (0-9, 10-19, 20-29, 30-39, 40-49, 50-59, 60-99 jaar) vormden de onafhankelijke variabelen. Zo kan op basis van het aantal inwoners en het aantal mannen en vrouwen in diverse leeftijdscategorieën in Amsterdam worden verwacht dat er 96 slachtoffers van moord en doodslag zouden vallen (staat 2).

De verdeling van de voorspelde aantallen slachtoffers per gemeente blijkt duidelijk af te wijken van de verdeling van de waargenomen aantallen (staat 1). Waren alleen aantallen inwoners en de bevolkingssamenstelling van belang, dan zouden de slachtoffers van moorden gelijkmatiger over de Nederlandse gemeenten verdeeld zijn dan feitelijk het geval is. In slechts 8 gemeenten zouden geen slachtoffers wonen (tegen 193 gemeenten in werkelijkheid), en meer gemeenten zouden een klein aantal slachtoffers kennen. De aantallen moorden en doodslagen in Amsterdam,

Staat 2
Toptien van gemeenten waar meeste slachtoffers van moord en doodslag woonden, 1995-2004

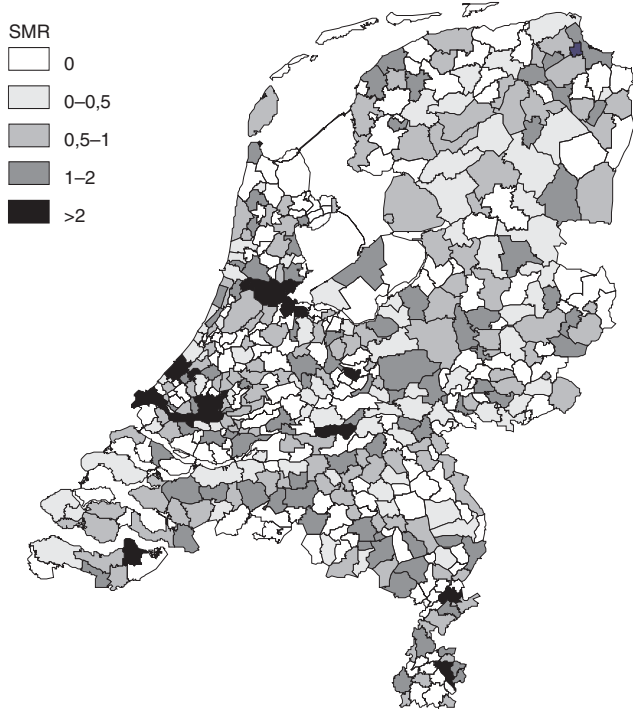
Rangorde aantal slachtoffers	Rangorde SMR	Gemeente	Aantal inwoners	Waargenomen		Voorspeld		SMR
				Aantal slachtoffers	Aantal slachtoffers per 100.000 inwoners per jaar	Aantal slachtoffers	Aantal slachtoffer per 100.000 inwoners per jaar	
1	7	Amsterdam	735 135	247	3,36	96	1,31	2,56
2	5	Rotterdam	598 780	221	3,69	75	1,26	2,94
3	8	Den Haag	457 565	129	2,82	57	1,25	2,25
4	46	Utrecht	260 765	48	1,84	35	1,35	1,36
5	30	Groningen	175 615	40	2,28	24	1,39	1,64
6	34	Eindhoven	204 850	40	1,95	26	1,28	1,53
7	45	Tilburg	197 230	34	1,72	25	1,26	1,36
8	27	Nijmegen	154 625	33	2,13	20	1,28	1,66
9	25	Arnhem	140 825	32	2,27	18	1,29	1,76
10	43	Haarlem	147 780	25	1,69	18	1,24	1,37

Voorspeld op basis van aantal inwoners, leeftijd en geslachtsverdeling.
SMR: Aantal waargenomen moorden per 100.000 inwoners / aantal voorspelde moorden per 100.000 inwoners.
Rangorde SMR: gesorteerd op SMR en aantal slachtoffers.

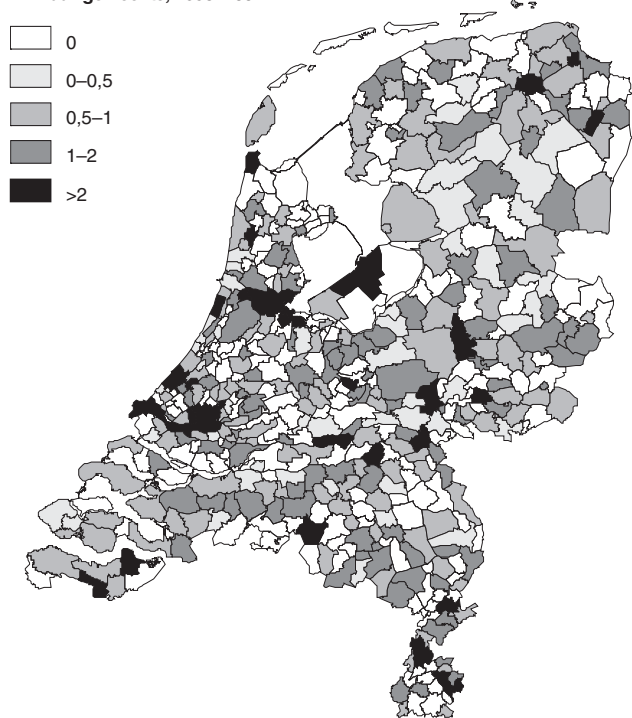
Rotterdam en Den Haag zouden daarentegen veel kleiner (minder dan 100) zijn.

Om rekening te kunnen houden met verschillen in de bevolking van de gemeenten, zijn daarnaast de Standardised Mortality Rates (SMR) berekend. Daartoe worden de waargenomen en verwachte aantallen op elkaar gedeeld. Zo vielen in Amsterdam $247 / 96 = 2,56$ keer zo veel slachtoffers als verwacht op grond van het aantal inwoners en de bevolkingssamenstelling. De SMR's tonen dus de relatieve verschillen tussen gemeenten in de kans om vermoord te worden, gecorrigeerd voor verschillen in geslacht en leeftijd. Het geografisch patroon van de SMR's (kaart 2) komt in grote lijnen overeen met dat van de absolute aantallen in kaart 1. In grote steden en in de Randstad is de kans om vermoord te worden relatief groot. Opvallend is wel dat bij de SMR's ook de buurgemeenten van de grote steden veel nadrukkelijker gekleurd zijn. Een vergelijking met ongestandardiseerde kansen, per 100 duizend inwoners, levert overigens een vrijwel identiek beeld op (kaart 3).

2. Standardised Mortality Rates voor moord en doodslag naar gemeente, 1995–2004

3. Aantal slachtoffers van moord en doodslag per 100 duizend inwoners, naar gemeente, 1995–2004

Dit beeld wordt ook zichtbaar in de toptien van gemeenten naar SMR. De gemeenten waar de inwoners de grootste kans hebben om vermoord te worden, liggen rond Amsterdam (Diemen, Weesp en Haarlemmerliede). In deze gemeenten is de kans ruim drie keer zo groot als verwacht op grond van inwonertal en geslachtsverhouding. De enige gemeenten die in de toptien van absolute aantallen vermoorde inwoners stonden en eveneens voorkomen in de toptien van gemeenten naar SMR, zijn Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. In deze drie grote steden is de kans twee tot drie keer zo groot als verwacht op grond van inwonertal en geslachtsverhouding. Opvallend is dat in de meeste overige gemeenten in de toptien van SMR's slechts een klein aantal inwoners wonen, waardoor 2 of 3 slachtoffers van moord of doodslag al resulteren in een hoge SMR.

**Staat 3
Toptien van gemeenten met hoogste SMR van moord en doodslag, 1995–2004**

Rangorde aantal slachtoffers	Rangorde SMR	Gemeente	Aantal inwoners	Waargenomen		Voorspeld		SMR
				Aantal slachtoffers	Aantal slachtoffers per 100.000 inwoners per jaar	Aantal slachtoffers	Aantal slachtoffers per 100.000 inwoners per jaar	
39	1	Diemen	23 960	10	4,17	3	1,23	3,39
52	2	Weesp	17 955	7	3,90	2	1,22	3,20
127	3	Haarlemmerliede	5 555	2	3,60	1	1,16	3,12
128	4	Maarn	5 840	2	3,43	1	1,10	3,11
2	5	Rotterdam	598 780	221	3,69	75	1,26	2,94
21	6	Roermond	45 250	16	3,54	6	1,22	2,90
1	7	Amsterdam	735 135	247	3,36	96	1,31	2,56
3	8	Den Haag	457 565	129	2,82	57	1,25	2,25
95	9	Neerijnen	11 375	3	2,64	1	1,20	2,20
129	10	Hontenisse	7 965	2	2,51	1	1,19	2,11

Rangorde aantal slachtoffers: gesorteerd op aantal slachtoffers en SMR.

5. Verschillen tussen buurten

De geografische spreiding van slachtoffers van moord en doodslag kan met behulp van het HBSMD ook op buurniveau worden weergegeven. Daartoe wordt een indeling in buurten gehanteerd aan de hand van viercijferige postcodegebieden. In de analyse zijn 3979 viercijferige postcodegebieden onderscheiden. Het maximale aantal slachtoffers in een postcodegebied was 20.

In 75 procent van de 3979 postcodegebieden woonde in de afgelopen tien jaar geen enkel slachtoffer van moord of doodslag (staat 4). In 14 procent woonde één slachtoffer en in 11 procent woonden meerdere slachtoffers. Uiteraard kan ook voor buurten een voorspeld aantal slachtoffers worden berekend, uitgaande van het aantal inwoners en de bevolkingssamenstelling naar geslacht en leeftijd. De voorspelde aantallen zijn opnieuw gelijkmatiger over de buurten verdeeld dan de waargenomen aantallen (staat 4). Dit duidt er dus op dat de kans om vermoord te worden samenhangt met de woonbuurt.

Staat 5 geeft de verdeling van de buurten naar inwoner-aantal van de gemeenten waarin ze liggen. Het verschil in het aantal moorden hangt duidelijk samen met de omvang van de gemeente. Buurten in gemeenten met minder inwoners tellen minder slachtoffers van moord en doodslag. In gemeenten met minder dan 50 duizend inwoners vindt in

Staat 4
Verdeling van buurten naar aantal moorden per buurt, waargenomen en voorspeld (n=3979)

Aantal moorden	Waargenomen		Voorspeld	
	Aantal gemeenten	Percentage	Aantal gemeenten	Percentage
0	2 998	75	2 416	61
1	548	14	1 392	35
2	223	6	163	4
3	96	2	8	0
4	48	1	0	0
5	24	1	0	0
6-10	34	1	0	0
11-20	8	0	0	0
Totaal	3 979	100	3 979	100

meer dan 80 procent van de buurten geen moord plaats. In gemeenten tussen de 50 duizend en 250 duizend inwoners worden in ongeveer de helft van de buurten geen inwoners vermoord. In de vier grote steden wordt slechts in een derde van de buurten niemand vermoord. In die steden is ook de kans het grootst dat er meerdere inwoners in een buurt door geweld om het leven worden gebracht.

Staat 6 toont de toptien van buurten waar de meeste slachtoffers woonden, in absolute aantallen. Een rangorde naar SMR bleek in dit geval niet zinvol, omdat buurten met

Staat 5
Verdeling van buurten naar aantal slachtoffers van moord en doodslag en aantal inwoners van gemeente waarin de buurten liggen

	Minder dan 5 000 inwoners	5 000 tot 10 000 inwoners	10 000 tot 20 000 inwoners	20 000 tot 50 000 inwoners	50 000 tot 100 000 inwoners	100 000 tot 150 000 inwoners	150 000 tot 250 000 inwoners	250 000 inwoners en meer	Totaal
Totaal aantal buurten	39	244	965	1 493	495	260	226	257	3 979
	%								
0	97	91	88	82	62	56	51	36	75
1	3	8	10	13	18	20	24	14	14
2	0	1	1	4	11	15	14	13	6
3	0	0	0	1	5	4	6	11	0
4	0	0	0	0	2	4	3	7	1
5	0	0	0	0	1	0	2	5	1
6-20	0	0	0	0	0	1	0	14	1
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100

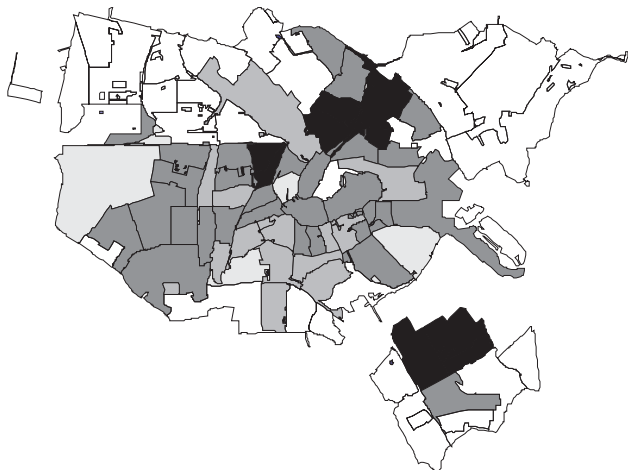
Staat 6
Toptien van buurten waar meeste slachtoffers van moord en doodslag woonden, 1995-2004

Rangorde aantal slachtoffers	Rangorde SMR	Postcode	Naam Postcode gebied	Gemeente	Aantal inwoners	Waargenomen		Voorspeld		SMR
						Aantal slachtoffers	Aantal slachtoffers per 100.000 inwoners per jaar	Aantal slachtoffers	Aantal slachtoffers per 100.000 inwoners per jaar	
1	48	1102	Bijlmer Centrum	Amsterdam	21 340	20	9,37	3	1,32	7,08
2	27	3081	Tarwewijk	Rotterdam	11 845	18	15,20	2	1,41	10,79
3	45	3073	Bloemhof	Rotterdam	14 830	14	9,44	2	1,30	7,26
4	93	3071	Feijenoord	Rotterdam	18 915	13	6,87	2	1,31	5,26
5	38	3074	Hillesluis	Rotterdam	11 475	12	10,46	1	1,29	8,14
6	47	3021	Middelland	Rotterdam	11 780	12	10,19	2	1,42	7,16
7	54	3072	Afrikaanderwijk	Rotterdam	13 305	11	8,27	2	1,25	6,61
8	98	3314	Krispijnse Driehoek	Dordrecht	17 600	11	6,25	2	1,22	5,12
9	59	1104	Bijlmer Oost	Amsterdam	12 680	10	7,89	2	1,24	6,38
10	74	1052	Frederik Hendrikbuurt	Amsterdam	11 690	10	8,55	2	1,47	5,84
11	94	1103	Bijlmer Oost	Amsterdam	14 890	10	6,72	2	1,29	5,20

SMR: Aantal geobserveerde moorden per 100.000 inwoners / aantal voorspelde moorden per 100.000 inwoners.
Rangorde SMR: gesorteerd op SMR en aantal slachtoffers.

4. Standardised Mortality Rates voor moord en doodslag naar woonbuurt, 1995–2004

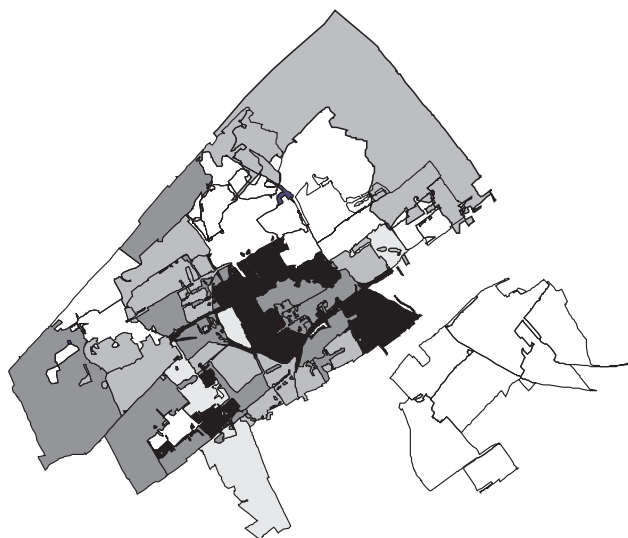
Amsterdam

Rotterdam

Den Haag

Utrecht

SMR

een gering aantal inwoners en één geval van moord hoog in deze rangorde zouden eindigen.

Opvallend in staat 6 is dat negen van de tien buurten in Amsterdam of Rotterdam liggen. In Amsterdam liggen vrijwel alle genoemde postcodegebieden in de Bijlmermeer. In Rotterdam bevinden de buurten zich in het zuiden van de stad. Het betreft buurten als de Tarwewijk, Bloemhof, Hillesluis, Feijenoord, Afrikaanderwijk en Middelland. In deze buurten zijn de afgelopen tien jaar meer dan 10 inwoners door geweld om het leven gebracht, ruim 5 keer zo veel als verwacht kon worden op basis van inwoneraantal en bevolkingssamenstelling. Een uitschieter is de Tarwewijk, waar 10 keer zo veel inwoners zijn vermoord als verwacht.

Benadrukt moet worden dat er ook binnen de grote steden forse verschillen bestaan tussen buurten, zoals blijkt uit de kaarten van de vier steden met de meeste inwoners en moorden – Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht (kaart 4). De buurten zijn ingekleurd naar SMR. In ongeveer een derde van de buurten in Amsterdam, Rotterdam

en Den Haag, en in meer dan de helft van de buurten in Utrecht, blijkt geen enkele moord te hebben plaatsgevonden. Deze buurten liggen geografisch geclusterd. De overige buurten zijn verdeeld in vier categorieën naar SMR. In de hoogste categorie keren de buurten uit de toptien van buurten uiteraard weer terug.

6. Sociaal-economische status en SMR's van moord en doodslag

Tot slot is onderzocht in hoeverre de hierboven beschreven, ook in andere landen gevonden verschillen tussen buurten, samenhangen met verschillen in sociaal-economische status (SES).

Als maat voor de sociaal-economische status in een buurt zijn in deze analyse twee indicatoren gebruikt, de gemiddelde WOZ-waarde en het gemiddelde huishoudensinkomen van de buurt. De gemiddelde WOZ-waarde per postcode is berekend uit het bestand met de individuele WOZ-waarden van woningen (op huishoudensniveau) die

over het jaar 2000 door de gemeenten aan het CBS beschikbaar zijn gesteld. De gegevens over de gemiddelde huishoudensinkomens zijn afkomstig uit het Regionaal Inkomensonderzoek 1998 (RIO '98) van het CBS. Deze zijn gebaseerd op een steekproef onder 5 miljoen personen en 1,9 miljoen huishoudens. De WOZ-waarde en het gemiddelde huishoudensinkomen hangen sterk samen (Pearson correlatie 0,62, $n = 3979$). Om deze reden zijn ze samengevoegd tot een samengestelde SES-schaal. Deze schaal is verkregen door voor elke buurt de gestandaardiseerde scores van WOZ-waarde en die van huishoudensinkomen te middelen.

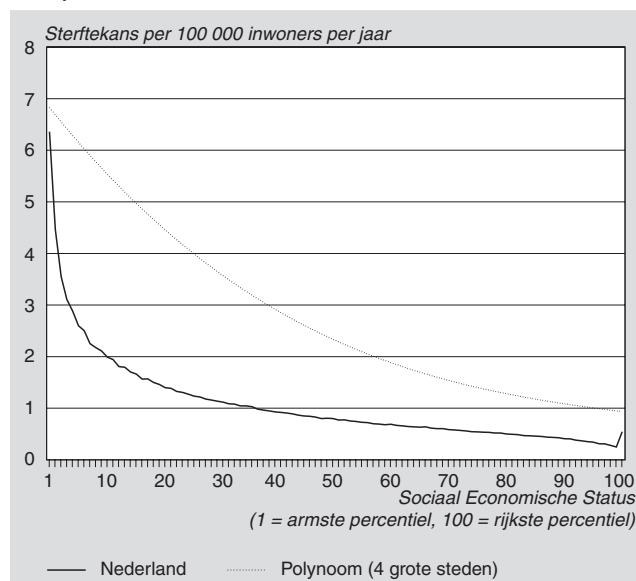
Grafiek 1 illustreert de relatie tussen de SES van de buurt en de kans voor inwoners van die buurt om vermoord te worden. Deze kansen zijn berekend aan de hand van een logistisch regressiemodel (zie par. 4). De buurten zijn opgedeeld in percentielen op basis van hun score op de SES-schaal. De grafiek toont duidelijk aan dat er een relatie bestaat tussen de SES van de buurt en de kans dat een inwoner van die buurt vermoord wordt. De grafiek laat verder zien dat deze relatie niet lineair is. Er blijkt namelijk nauwelijks verschil te bestaan tussen de buurten in het 20e tot 100e percentiel wat betreft de kans dat iemand vermoord wordt. Gemiddeld is deze jaarlijkse kans voor inwoners van die buurten kleiner dan 1 op de 100 duizend. In de armste buurten wordt de kans om vermoord te worden echter substantieel en statistisch significant groter. In het op één na armste deciel (10 tot 20 procent) is de kans tussen de 1,5 en 2 op de 100 duizend, en in het armste deciel meer dan 2 op de 100 duizend. In de armste tien procent stijgt de kans om vermoord te worden snel. In het armste percentiel van de buurten is de kans om vermoord te worden zelfs 7 op de 100 duizend. Dit bevestigt de veronderstelling dat in woonbuurten met de laagste sociaal-economische status de kans om vermoord te worden het grootst is.

Een groot deel van de armste buurten ligt in de vier grote steden. De relatie tussen SES van de buurt en de kans om vermoord te worden kan hier dus mee samenhangen. Wordt, ten slotte, opnieuw naar de relatie tussen de SES van de buurt en de kans om vermoord te worden gekeken, maar nu voor de vier grote steden afzonderlijk, dan blijkt dat de lijn voor de vier grote steden hoger ligt dan die voor heel Nederland (grafiek 1). Ook in de vier grote steden is dus sprake van een sterke (niet-lineaire) relatie tussen de SES van de buurt en de kans dat een inwoner van die buurt vermoord wordt. In de rijkste buurten van deze steden is de kans ongeveer 1 op de 100 duizend, en in de armste buurten ongeveer 7 op de 100 duizend. Zowel in heel Nederland als in de grote steden hangt de sociaal-economische status van de buurt dus samen met de kans om te sterven als gevolg van geweld.

7. Conclusie

Dit artikel geeft, voor het eerst, een overzicht van de geografische spreiding van alle 1956 in Nederland woonachtige slachtoffers van moord en doodslag in de periode 1995–2004. Hiertoe zijn gegevens geanalyseerd uit het 'Historisch Bestand Slachtoffers Moord en Doodslag'

1. Sterftekans van moord en doodslag naar SES van woonbuurt, in percentielen

(HBSMD), dat is gebaseerd op gegevens van de doods-oorzakenstatistiek van het CBS. Aangevoerd wordt dat de kans om slachtoffer te worden van moord of doodslag sterk verschilt tussen gemeenten en buurten. Naarmate het aantal inwoners van een woongemeente stijgt, neemt de kans om vermoord te worden toe. Daarnaast laten de analyses zien dat de kans om vermoord te worden samenhangt met de sociaal-economische status van de buurt.

De gepresenteerde bevindingen zijn het resultaat van een verkennende analyse. Om de uitkomsten hiervan goed te kunnen interpreteren, zijn meer gedetailleerde (multivariate) analyses nodig. Zo zouden naast sociaal-economische status ook indicatoren voor de sociale samenhang in buurten en gemeenten kunnen worden opgenomen. Voorts zouden de analyses moeten worden uitgevoerd met multi-level analysetechnieken, waarin kenmerken van buurten en gemeenten gelijktijdig kunnen worden opgenomen. Ook zouden de gegevens uit de HBSMD, die betrekking hebben op slachtoffers, kunnen worden aangevuld met gegevens over de (relatie met) de daders en het type moord. In dat geval zou bijvoorbeeld kunnen worden nagegaan of, en in hoeverre, de samenhang tussen sociaal-economische status en het aantal moorden in een geografische eenheid groter is voor moorden in de familiesfeer dan voor moorden in de criminele of ruziesfeer.

Literatuur

Keij, I., J. Smits en G. Westert, 2001, Effecten van sociaal-economische status van kleine, middelgrote en grote geografische eenheden op sterfte. Maandstatistiek van de Bevolking (49)11, blz. 4–10. CBS, Voorburg/Heerlen.

Nieuwbeerta, P. en I. Deerenberg, 2005, Trends in moord en doodslag 1911–2002. Een eerste analyse van het Historisch Bestand Slachtoffers Moord en Doodslag. Bevolkingstrends 53(1), blz. 56–63.

Nieuwbeerta, P., 2005, Historisch Bestand Slachtoffers Moord en Doodslag (HBSMD) – Codeboek en documentatie. Interne publicatie NSCR/CBS.

Parker, K.F., P.L. McCall en K.C. Land, 1999, Determining social-structural predictors of homicide. In: Smith, M.D en M.A. Zahn (eds.), op. cit.

Smith, M.D. en M.A. Zahn (eds.), 1999, Homicide. A sourcebook of social research. Sage, Thousand Oaks (Cal.).

Wilsem, J. van, 2003, Crime and context. The impact of individual, neighborhood, city and country characteristics on victimization (dissertatie Radboud Universiteit Nijmegen). Thela Thesis, Amsterdam.